

Lóvá téve

Ez valóban egy jó film. Áradt el benne a jó érzés. Ez nemcsak gondolat volt, valamiféle megfogalmazás, hanem már-már a fizikai jóléthez is hasonlítható kiegyenlítődés: hiteles volt a színészi játék, a beállítások, a képek mértéktartó, nem öncélú szépsége, olyan volt ez, mint amikor az ágyban fekvé elalvás előtt még megtaláljuk testünk minden porcikájának a legjobb helyét: a párna legalkalmasabb dombjára vagy horhosába illeszkedik a fejünk, a hátunkhoz támasztóan simul egy félretolt kispárna, jobb lábfejünk becsúszik a bal térdünk hajlított íve alá; ha hűvösebb, frissebb ágyneműérintést kívánunk, elég egy gondolatnyi arrébb fordulás, és egész testünkkel érezzük, hogy csupa jó következik: mély alvás, mély álom, egy egész éjszakára szóló elnyugodás.

Hiszen ez egy jó film, és ez végig így lesz. Érezte a lelke hajlataiban, zugaiban. Olyan volt ez, mint amikor az összes érzékszervünkkel előre megérezzük a várva várt eső jövetelét. Elrendező, megnyugtató azonosságok támadtak a benne levő gomolyok és az életre keltett képsorok, események, figurák között.

Örült, hogy a filmet emlegető, harminc éve írott sorokra a költő naplójában rátalált. Sokmindenre rátalált, ráismert ebben a naplóban, amit a három éve halott költő barátai adtak ki. Hálát érzett annak ellenére, hogy tudta: ismét szembe-sülnie kell a tudatából, emlékeiből részben kisöpört, részben elfedett viszolygásokkal, tisztázatlanságokkal.

Nézte a filmet, amely harminc évvel ezelőtt készült, a szereplői már meghaltak, a gyerek főszereplőből már java korabeli férfi lett. Mulasztás velük szemben, meg önmagával szemben is, hogy harminc évvel ezelőtt nem jött létre az azonosulás. Pedig ott ült a moziban, és széles vásznon nézte, amit most a laptop kis képernyője előtt görnyedve, megfeszített figyelemmel bámul.

Harminc évvel ezelőtt is tudta a filmről, hogy díjakra jelölték, olvasta a dícséreteket, és igazán jó előérzetekkel indult a moziba. Egyedül volt aznap, és szinte eljátszotta azt, amit gyerekkorában oly sokszor: egy-két órára jegyet vált a csodára, amit mások neki megalkottak, összehoztak, az életből elmenekítettek.

A mozi szecessziós épületének homlokzatán még ott volt a régi felirat: ETELE MOZGÓ. Ezt is szerette. Előre élvezte a magányos játékot: készítette a mélyen rejlő gyermeki énjét a beavatásra.

Egész nap tudta, hogy délután moziba megy, készült is rá, s mégis az utolsó pillanatban indult, ez egész életében megmásíthatatlanul így volt, ez rajta kívül álló elrendeléseként működött. Ennek az izgalomnak az emléke a laptop életes képsorai mögül is halványan felderengett, de ezt már az évtizedek során úgy megszokta, mint az összes vele született tulajdonságát.

Emlékezett rá, hogy sietve csukta a kaput, s a gyorsan forduló lendületben Lambert Jenőbe ütközött, a festőművészbe, aki gyakran átrándult Bécsből. Ide járt olcsó bevásárlásokra, legtöbbször a családját, két gyerekét és feleségét is hozta. Az ő férje és Lambert Jenő annak idején, a forradalom előtt egy évig együtt jártak a képzőművészeti főiskolára. Lambert nyugatra ment, és a harmincévi határon túlra zártság után, a szabályok enyhültével Lambert jött és emlékezett, jött és emlékezett, a feleségének egy ajándékboltban kommersz hímzett blúzt vásárolt, a gyerekei magyar konfekcióruhában jártak, Lambert Jenőn rossz időben lóden kabát volt, és stüszki kalap, az emlékei nagyra törők voltak, mesélt egy szerelméről, a hosszúhajú, gyönyörű, vörös zsidólányról, aki még a képzőművészeti tanároknak is tetszett, Gajzágó Etelről. Akkor ők ketten a férjével összenéztek, és Jenőt kinevették, és mondták neki, hogy Etelnek csak az allűrjei voltak zsidók, de azok nagyon. Őt magát jól ismerték, ide valósi ebbe a városba, a Gajzágó bácsi és Gajzágó néni legkisebb, szeplős lánya. Jenő akkor végtelenül elszomorodott, és azt mondta, hogy a legszebb emlékét is elméltatják tőle.

Akkor ő kárpótlásként májat sütött, az egész családot megetette, a máj finom volt, s attól kezdve rákaptak arra, hogy a borbély–fodrász–bevásárlás után hozzájuk jöjjenek pihenni, a visszaút előtt valamit enni. Egyszer késő este, Jenő szülővárosából hazafelé becsöngettek, a batyujukból kipakoltak, s mondták, hogy kóstolják meg ők is, kitűnő házikolbász, a hűtőjükbe suttyomban pezsgőt tettek, hogy majd az lesz az este koronája, igen, de az üveggel fellöktek egy kancsó tejet, a tej mindenre ráfolyt, a kancsó összetört. Mindkettejük gyomra kicsit összeugrott, ha Lamberték megjelentek. Stüszki kalapot, magyaros blúzt, szépségszalonszalont, frizurát, mindent egybevetve, azért mégis Lambert volt a nyugati művész, aki aggály nélkül hintette önmagát és a lehengerlő barátságát.

Jenőből hiányzik a szintézis. Mondták ők róla a háta mögött megjátszott fontoskodással. Hol stüszikalapos bécsi kispolgárnak, hol a nyugati művészet bennfentesének mutatkozott.

Egyik év farsangján megjelent a családjával, és mondta, hogy két napra beköltöztek a Kék Duna Szállodába, ahol holnap, szombaton bál lesz, amire őket is elvárják. Lambert állt a szoba közepén, haját a levett kalap után már megigazította, gyerekei és felesége már pisiltek, kezet is mostak, és Lambert, mintha egy ajándékcsomagot bontogatna, mondta, hogy a Kék Dunában laknak, ez volt az ajándékcsomag külső papírja, aztán hogy két napig maradnak, ez már egy belsőbb papírréteg volt, és mint a csomag utolsó előtti díszpapírját, bontogatta

a cifra mondatot: A KÉK DUNA SZÁLLODA NAGYTERMÉBEN SZOMBAT ESTE HAGYOMÁNYOS FARSANGI BÁL LESZ, s ennek foszlányai alatt ott volt az ajándékmondat, melyet Lambert szolid tartózkodással, de várakozástelin nyújtott át: A BÁLRA BENNETEKET IS MEGHÍVUNK ÉS SZERETETTEL VÁRUNK.

Lamberték bálozni akarnak. Ővelük. Ez olyan volt, mint a hűtőjükbe csempészett pezsgő, mellyel a teli kancsó tejet leverték. Az ünnepélyes mondatot egyszerre körbevibrálta a Kék Duna Szálló leromlott nagyterme a mítoszán oszlopokkal, melyeket modernül átfestettek, mértani motívumokkal kidekoráltak, az iparos–szövetkezeti–pedagógus–téesz- és postás bálókra földíszítettek, az ivó és táncoló sokaság, a keringőt húzó cigányzenekar, az áruházban megvásárolt tüllcsodák vagy báliruhának összeeszkábált kihízott ruhadarabok, csárdást járó stüszikalapos Lambert meg az ő férje, amint a báliruhás Lambertnét viszonttáncoltatja. Nem. Erre azt kellett mondani, hogy nem, ők bálba nem járnak. Soha. A múltban sem, a jövőben sem. A pezsgőt sem szeretik, a kékdunás bálókát sem szeretik, sem hűtve, sem melegen. De ezt az utóbbit mégiscsak lenyelte, elhallgatta, s hogy a bálós elutasítás mégse legyen annyira bántó, ismét májat süttött. Jóízűen ettek, beszélgettek, Lambertnéval és a gyerekekkel nevetgéltek, mutogattak, úgy tettek, mintha értenék egymás jelzéseit. Közben Lambert panaszosan kifejtette, hogy a Kék Duna Szállóban nem elég meleg a fürdőszoba, és hideg a víz, s akkor ő, hogy a hiába vállalt áldozaton enyhítsen, felajánlotta, hogy a gyerekeket fürösszék meg náluk. Lambert puha, szemüveges arca pajzán mosolyba szaladt, és pajkosan hunyorogva azt mondta neki: elnézegetni a pucér kisfiút, ugye? Akkor a Kék Duna Szálló mítoszán oszlopai, szocreál díszítményei, lampionjai, Lambert kalapnyomos friss frizurája, Lambertné műszálás magyaros blúza egy homályos, laza gömbben összetorlódott, és forogni, imbolyogni kezdett egy kádban álló vézna kisfiú körül, női hangok meg azt sikkantgatták, hogy BILLEMÁCSIK, ANGYALBÖGYÖRŐ, billemácsik angyalbögyörő. A krumpklinudli ilyen elnevezéseit sohasem ismerte, egy falusi vendégségben hallotta először, s pajzán jelentésükről fogalma sem volt. Gyanútlanul használta ebéd közben mind a két elnevezést, amit főzés közben a konyhában eltanult. S amikor a szemben ülők összekacsintást várva ránevettek, vagy csak a szemöldöküket húzták fel furcsállkodva, akkor értette meg, hogy méltatlan helyzetbe került. Méltatlan, ragadós, tapadós helyzetbe, mely fogva tartja, mint a nyers krumplis tészta. Ezt a nyúlós ragadóságot érezte akkor is, amikor a Lambert szemüveg mögül pajzánkodó tekintetét nézte. A ragacsfoszlányok megmaradtak, mint a félretett gyúródeszkán a lekaparhatatlan tésztacsiriz.

A mozis napon, amikor végre összerendezetten, megfésülködve, becsatolt cipővel, ajtót zárva, nagykaput csukva megfordult, hogy indul a moziba, s talán el sem késik, szembetalálta magát Lamberttel, először azt hitte, hogy szerencséje van, mert nem kell fogadnia a látogatót, íme láthatja, hogy indulóban van. De Lambert azt mondta, hogy jönne vele ő is, szívesen elkíséri, és az egész úgy tűnt, hogy ez egy gavalléros gesztus, hogy ez Bécsben így szokás, s hajdanában, apáink idején ez talán még Magyarországon is így volt, de hát minden elfelej-

tódott, prostróvá vált az ország. Lambert még megkérdezte, hogy a karját nyújthatja-e, hogy állnak az országban ezzel a szokással? De közben észre vehette a szerep, a bécsiség túljátszását, mert a karját mégis leeresztette, mielőtt ő válaszolhatott volna.

Az asztalra könyökölve közelebb hajolt a laptopozhoz, nem akart elszalasztani semmit, a harminc eltelt év rétegei alól merő meglepetésként bomlott ki a film: valóban, mintha látta volna, de a tudata félretette, mint egy nem neki szóló levelet. Nem vette át. Akadályoztatva volt az átvételben. Mint aki nem tartózkodik otthon, amikor a postás becsönget. Emlékezett, hogy a moziülés karfájára sem tette föl a könyökét, távol akart maradni a Lambert Jenőből áradó ké-szenléttől, a hangos lélegzetvételeivel felfújta feszültségétől.

A karfák sánca, a saját elutasító testtartása, a bőrén kisugárzó ellenszenv szinte mindent szétmarta. Egyetlen éles kép maródott a tudatába, az üzekedő lovaké, mert ezt mint vegyi fixálószer rögzítette a Lambert karfán átnyúló keze, mely megmarkolta és megszorította az övét. Billemácsik, angyalbögyörő, a Lambert alattomban meglesegetni vágyott vézna kisia, lovak üzekedésére megszorogatótt kezek: levegő nélkül, szinte fuldokolva ülte végig a filmet, mint akit egy lány krumplitésztába belegyúrtak. A kezén is mintha tésztaragacsok nyúltak volna, amikor a Lambert kezét a karfán túlra visszatolta.

A mozi után gyorsan, kimérten elköszönt, nem adott időt a hazakísérés felajánlására. Emészttette a méreg és tehetetlenség: megfosztották az öröms mozinézés gyermeki boldogságától, s ordenáre módon lőüzekedésre szorongatótták a kezét.

Lambert Jenő még jött ezután is. Amikor szabványfejűre fodrászolta, borbélyszagúan megjelent, ismét csak ketten voltak a lakásban, de befutott a vízszerező is, aki új mosdókagylót hozott, és fúrásba, kalapálásba, cseréptörésbe kezdett. A kis lakásban mindent betöltöttek a le- és felszerelés éles hangjai, és Lambert ezeken túlkibálva lelkendezte, hogy a múltkor a moziban milyen kellemesen fölhevült, otthon még a felesége is egészen elámult. A vízszerező is hallhatta az Osztrákból jött úr pajkosan előadott elégedettségét, házastársi boldog helytállását.

Ezen a helyzeten már minden csak rontott. Egy pillanatra mintha még Lambert is zavarba jött volna, de aztán a felhevülés miatti hálából vagy valami zavaros érzéshullámtól indítatva azt mondta, hogy ő akarja kifizetni a vízszerezőt, van nála bőven schilling. Ezt még sikerült jól nevelt keretek között háritani, legalább is az emlékek szerint nem hangzott el egy kemény szó sem, de néhány hét múlva, amikor ismét zárta a bejárati ajtót, és ismét hirtelen megfordulva az utca túlsó oldalán meglátta az autójukból éppen kiszálló Lambert házaspárt, úgy tett, mintha nem vette volna őket észre, de gyanította, hogy Lambert látta, hogy ő is látta. De ez már mindegy volt.

Többet nem jelentkezett Lambert, s a krumplitésztás ragadósság konkrét tapinthatósága is veszített elementáris erejéből, aszalódott, töppedt, rászáradt az elmúltakra.

A három éve meghalt költő frissen kiadott naplójában olvasta a majdnem harminc éve írott sorokat a filmről, amit neki is látnia kellett, hiszen ott ült a moziban, és arra a filmre váltott jegyet, és azok a színészek mozogtak a vásznon, akiket a költő is dicsérve említ, és pontról pontra azonosítható minden. Nézte akkor a vásznat, de a vászon vászon maradt, a szereplők beöltöztetett színészek.

Tartozása volt ezzel a filmmel szemben meg a filmnek is övele szemben. S ahogy előre hajolva nézett derűsen, érezte, hogy a tartozások kiegyenlítődnék: egyre nő a figyelme s az odaadása, s egyre több szépségét bontja ki a film. Ifjúkora jóképű, megnyerő színésze, aki annak idején Ferrari Violetával kedvesen mókázott a repülő filmben, élettapasztalattal, bölcsességgel, hiteles mértékkel bíró művésszé érett. Szinte minden jelenetét élvezte a filmnek: a realistikákat, a földhözragadtakat, az emelkedetteket, a líraiakat. Aha, a szintézis. Jutott eszébe a régi kedves szavuk, amit harminc évvel ezelőtt annyira szerettek használni. Lambert Jenőből hiányzott a szintézis. És amikor ezt gondolta, akkor tudatosodott benne, hogy mitől van a lappangó hiányérzet, a be nem teljesült sunyi várakozás: nem volt a filmben lóüzekedéssel jelenet. Egyáltalán nem volt. Kivágták volna? Vagy elszalasztotta, amikor a csörgő telefonhoz a laptop mellől néhány percre kiment? Mikor sikkadhatott el? Emlékezetében szilárdan ott volt, Lambert karfán átnyúló heves mozdulatával rögzítve.

Újból beindította a filmet, és úgy figyelt, mint egy vadász a leshelyről. Egy valamire kielezett, beszűkült tudattal.

Nem volt a filmben lójelenet.

Fiatalkor szerelmes együttléte igen, kutyák vaskos párzása igen, s mindez megnyerő, laza szintézisben. Ezt a megnyerő, laza szintézist lökte félre Lambert Jenő idétlen tolakodása: s az ő űzött tudata vetítette a vásznonra azt, ami a lelkiállapotának egyetlen lehetséges kifejeződése volt.

A laptoptól hátradólva azon tűnődött, hogy ez a Jenő, akiben szintézis sohasem volt, hogy ez a Jenő eltévedhetett az időben: harminc évig nem volt magyar moziban, harminc éve nem látott magyarul beszélő magyar filmet, s ott volt a mozi homlokzatán, hogy ELITE MOZGÓ, ez a Lambert azt hitte, hogy még az ifjúságában van, a kamaszkorában vagy esetleg a gyönyörű vörös zsidólány idejében, amikor a fiatalság még felhevültebben látogatta a mozikat.

Lambertet lóvá tették a határon túl leélt évtizedek. Gondolta a laptopra meredve, melyen befejeződött a harminc évvel ezelőtti szép, de az emlékezetéből teljes egészében kiesett film. A helyét harminc évig az üzekedő lovak filmből kiragadott képe töltötte be, a nyers kép, ami a filmben nem is létezett.

Egyik lóvá tevés szüli a másikat?